

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYAVIY SUDINING QARORI

Ўзбекистон Республикаси номидан

Ўзбекистон Республикасининг “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни
8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Ўзбекистон Республикаси
Савдо-саноат палатасига оид нормаларига шарҳ бериш ҳақида

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди (бундан буён матнда – Конституциявий суд) раислик қилувчи М.Абдусаломов, судьялар А.Гафуров, К.Камилов, Ж.Балкибаева, К.Давлетова, Р.Исмайлов, А.Рахимов ва А.Раҳмановдан иборат таркибда, қатта эксперт У.Гиязовнинг қотиблигида, тараф вакиллари – Ўзбекистон Республикаси Олий суди раисининг ўринбосари Ш.Полванов, судьялари У.Холов, Ш.Саидов, Д.Исраилова, Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси (бундан буён матнда – Савдо-саноат палатаси) вакиллари Н.Сапарниязов, Ж.Носировларнинг иштирокида, Ўзбекистон Республикаси Олий судининг (бундан буён матнда – Олий суд) мурожаати бўйича Ўзбекистон Республикаси “Давлат божи тўғрисида”ги Қонунининг (бундан буён матнда – “Давлат божи тўғрисида”ги Қонун) 8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Савдо-саноат палатасига оид нормаларига шарҳ бериш тўғрисидаги ишни очик суд мажлисида кўриб чиқди.

Конституциявий суд судья К.Давлетованинг маърузасини, Олий суд, Савдо-саноат палатаси ва тегишли давлат органлари вакилларининг тушунтиришларини ҳамда Конституциявий суд ҳузуридаги Илмий-маслаҳат кенгаши аъзоларининг фикрларини эшитиб, иш материалларини ўрганиб чиқиб, қуйидагиларни

А Н И Қ Л А Д И:

Олий суд, Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари томонидан 2023 йил ва 2024 йилнинг 9 оyi давомида судларга киритилган даъво аризалар (аризалар) юзасидан давлат божи ундирилишига оид суд амалиётини умумлаштириб, таҳлил қилган. Шу давр давомида республика бўйича фуқаролик ишлари бўйича, иқтисодий ва маъмурий судлар томонидан Савдо-саноат палатасининг палата аъзолари манфаатида киритилган даъво аризалари (аризалар) қаноатлантириш рад этилиши натижасида 57 та ҳолатда 223 708 440 сўм давлат божи Савдо-саноат палатасидан, 6 179 та ҳолатда 40 815 919 954,1 сўм давлат божи, манфаатида ариза киритилган Савдо-саноат палата аъзоларидан ундирилган. Судларда бундай икки хил амалиётнинг

шаклланишига “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 8, 9, 10-моддаларининг иккинчи қисмидаги Савдо-саноат палатасига оид нормаларни турлича талқин этилиши ва зиддиятли қўлланилиши сабаб бўлган. Мазкур Қонун нормаларини бир хилда талқин қилиниши ва қўлланилишини таъминлаш мақсадида, Олий суд Конституциявий судга мурожаат қилиб, “Давлат божи тўғрисида”ги Қонун 8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Савдо-саноат палатасига оид нормаларига расмий шарҳ беришни сўраган.

Суд мажлисида Олий суд, Савдо-саноат палатаси, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Суд-хуқуқ масалалари ва коррупцияга қарши курашиш қўмитаси, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази ва Конституциявий суд ҳузуридаги Илмий-маслаҳат кенгаши аъзолари вакилларининг фикрлари ва тушунтиришлари эшитилди.

Конституциявий суд, Олий суднинг мурожаати ва унга илова қилинган ҳужжатларни ўрганиб чиқиб, суд мажлисида иштирок этган тараф вакилларининг фикрларини эшитиб, “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Савдо-саноат палатасига оид нормаларига шарҳ беришни лозим деб топди.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 133-моддаси биринчи қисмининг 5-банди, “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий қонуни 4-моддаси биринчи қисмининг 4-бандига мувофиқ, Конституциявий суд Конституция ва қонун нормаларига шарҳ беради.

Конституциявий қонуннинг 85-моддаси иккинчи қисмига биноан Конституциявий судга Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари нормаларини расмий шарҳлаш ҳақидаги мурожаатда Конституцияда ва қонунда уларнинг амалиётда нотўғри ёки зиддиятли тарзда қўлланилишига олиб келган ноаниқликлар мавжудлигига доир важлар ҳамда далиллар кўрсатилган бўлиши керак.

Олий суднинг мурожаатида келтирилишича, Савдо-саноат палатаси томонидан палата аъзоларининг манфаатини кўзлаб судларга киритилган даъво аризалар юзасидан давлат божи ундирилишига оид суд амалиёти умумлаштирилган. Унга кўра, 2023 йил ва 2024 йилнинг 9 ойида Савдо-саноат палатаси томонидан ўз аъзоларининг манфаатларини кўзлаб иқтисодий судларга тақдим этилган 59 883 та даъво аризасининг 2 967 тасини қаноатлантириш рад этилган ва 36 643 092 823,3 сўм давлат божи манфаати кўзланиб даъво киритилган тадбиркорлик субъектларидан ундирилган бўлса, 2024 йилнинг 9 ойида 2 та ҳолатда жами 35 408 440 сўм давлат божи Савдо-саноат палатаси ҳисобидан ундирилган. Шу давр мабойнида маъмурий судларга тақдим этилган 940 та даъво аризанинг 462 тасини қаноатлантириш рад этилган бўлиб, 407 та қарор билан 1 068 814 000 сўм давлат божи манфаати кўзланиб даъво киритилган палата аъзоларидан ундирилган бўлса, 55 та суд қарори билан 188 300 000 сўм Савдо-саноат палатаси ҳисобидан ундирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича судлар томонидан эса 2023 йил ва 2024 йилнинг 9 ойи давомида палата аъзолари манфаатида тақдим этилган 350 945 та даъво аризасининг 2 807 тасини қаноатлантириш рад этилган ва барча ҳолатда 3 104 013 130,8 сўм давлат божи манфаати кўзланиб даъво киритилган палата аъзоси ҳисобидан ундирилган.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 8-моддаси биринчи қисмининг 14-банди, шунингдек, 9 ва 10-моддалари биринчи қисмининг 2-бандларига асосан, Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари – палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволар бўйича фуқаролик ишлари бўйича, иқтисодий ва маъмурий судларда давлат божини тўлашдан озод қилинган.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 8, 9, 10-моддаларининг иккинчи қисмида Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилган тақдирда, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилиши белгиланган.

Мазкур Қонун нормалари судлар томонидан турлича талқин қилинаётганлиги кўринадди. Масалан, айрим маъмурий ва иқтисодий судлар томонидан Савдо-саноат палатаси аъзоларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволар бўйича даъво талаблари қаноатлантиришдан рад этилганда Қонуннинг 9, 10-моддалари иккинчи қисмига асосан давлат божини Савдо-саноат палатаси ҳисобидан ундирилган бўлса, фуқаролик ишлари бўйича судлар томонидан эса давлат божи манфаати кўзланиб даъво киритилган палата аъзолари ҳисобидан ундирилган.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 4-моддасига мувофиқ, ваколатли муассасаларга ва (ёки) мансабдор шахсларга мурожаат қилаётган ва ўзига нисбатан юридик аҳамиятга молик ҳаракат ва (ёки) ҳужжатлар бериш амалга ошириладиган юридик ва жисмоний шахслар давлат божини тўловчилардир.

Судларга даъво ариза (ариза) беришда давлат божини тўлаш асослари ва тартиби, уни тўлашни кечиктириш, тўлашдан озод қилиш тартиби ҳамда давлат божини қайтариш тартиби “Давлат божи тўғрисида”ги Қонун нормалари билан белгиланган.

“Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси тўғрисида”ги Қонуни 21-моддасининг иккинчи қисмига кўра, Палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб судларга давлат божи тўламасдан даъволар тақдим этиш, давлат ва хўжалик бошқаруви органларининг, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят қилиш ҳуқуқига эга.

Мазкур Қонуннинг 35-моддасига кўра, Палата ўз аъзоларининг мажбуриятлари бўйича жавоб бермайди.

Олий суднинг мурожаатида “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 8, 9, 10-моддаларининг иккинчи қисмида Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари талабларини қаноатлантириш рад этилган тақдирда, давлат божи ундиришда ноаниқликнинг мавжудлиги ва бу амалиётда қонун нормасининг нотўғри талқин қилинишига ва қўлланилишига олиб келаётганлиги кўрсатилган.

Конституциявий қонуннинг 85-моддаси биринчи қисмига биноан Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари нормаларини расмий шарҳлаш уларда нормаларнинг амалиётда нотўғри ёки зиддиятли тарзда қўлланилишига олиб келган ноаникликлар топилган тақдирда амалга оширилади. Шунингдек, “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги Қонуннинг 55-моддасида норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни расмий шарҳлаш норматив-ҳуқуқий ҳужжатда ноаникликлар топилган, у амалиётда нотўғри ёки зиддиятли тарзда қўлланилган тақдирда амалга оширилиши белгиланган.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 8, 9, 10-моддалари давлат божини тўлашдан озод қилиш масаласига тааллуқли бўлиб, фуқаролик ишлари бўйича, иқтисодий ва маъмурий судларда давлат божини тўлашдан озод қилиш тартибини белгилайди.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 8-моддаси биринчи қисмининг 14-бандига кўра, Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари – палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволар юзасидан фуқаролик ишлари бўйича судларда давлат божини тўлашдан озод қилинган. Мазкур модданинг иккинчи қисмида, ушбу модда биринчи қисмининг 14-бандида кўрсатилган шахсларнинг талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилган тақдирда, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилади.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 9-моддаси биринчи қисмининг 2-бандига кўра, Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари – палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволар юзасидан иқтисодий судларда давлат божини тўлашдан озод қилинган. Мазкур модданинг иккинчи қисмида, ушбу модда биринчи қисмининг 2-бандида кўрсатилган шахсларнинг талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилган тақдирда, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилиши назарда тутилган.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 10-моддаси биринчи қисмининг 2-бандига кўра, Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари – давлат бошқаруви органларининг, маъмурий-ҳуқуқий фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган бошқа органларнинг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг, улар мансабдор шахсларининг қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб берилган аризалар бўйича маъмурий судларда давлат божини тўлашдан озод қилинган. Мазкур модданинг иккинчи қисмида, ушбу модда биринчи қисмининг 2-бандида кўрсатилган шахсларнинг талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилган тақдирда, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилиши белгиланган.

Қонун ҳужжатларида давлат божини тўлашдан озод этилган давлат органлари ва бошқа органлар, шунингдек ташкилотлар томонидан юридик шахслар ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб тақдим этилган даъво талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган тақдирда, давлат божи манфаатлари кўзланиб даъво тақдим этилган.

шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилиши белгиланган.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 19-моддасида давлат божини ундиришнинг ўзига хос хусусиятлари белгиланган. Мазкур модданинг йигирма тўртинчи қисмида давлат божи тўлашдан озод қилинган давлат органлари ҳамда бошқа шахслар томонидан юридик ва жисмоний шахсларнинг манфаатларини кўзлаб билдирилган талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган тақдирда, давлат божи ариза қайси шахсларнинг манфаатларини кўзлаб тақдим этилган бўлса, шу шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилиши белгиланган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси еттинчи қисмида, давлат божи тўлашдан озод қилинган давлат органлари ҳамда бошқа шахслар томонидан юридик шахслар ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб тақдим этилган даъво талабларини қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган тақдирда, давлат божи манфаатлари кўзланиб даъво тақдим этилган шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилади, деб белгиланган. Худди шундай нормалар Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг 138-моддаси ва Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодексининг 115-моддаси бешинчи қисмларида ҳам мустаҳкамланган.

Юқорида кўрсатилган ҳолатлардан келиб чиқиб, “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуннинг 8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари – палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволар ва аризалар бўйича, Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармаларнинг талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилган тақдирда, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилади деган норма, давлат божи ариза қайси шахсларнинг манфаатларини кўзлаб тақдим этилган бўлса, шу шахслардан даъво талабларининг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилишини назарда тутди, деган хулосага олиб келади.

“Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 19-моддасининг йигирма тўртинчи қисми билан ушбу Қонуннинг 8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Савдо-саноат палатасига оид нормаларини қўллашда судлар томонидан Савдо-саноат палатаси томонидан судларга киритилган даъво аризалар (аризалар) бўйича талабларни қаноатлантириш рад этилган ёки улар қисман қаноатлантирилган ҳолатларда давлат божи ундиришда турлича амалиёт шаклланган.

Юқорида кўрсатилган Қонун нормаларининг бир хилда қўлланилишини таъминлаш, шунингдек, янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг нормаларига асосан “Давлат божи тўғрисида”ги Қонунни янада такомиллаштириш масаласини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ кўринади.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 133-моддаси биринчи қисмининг 5-банди, “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий қонуни 4-моддаси биринчи қисмининг 4-банди, 67, 69, 70, 72 ва 85-моддаларига асосан, Конституциявий суд

Қ А Р О Р Қ И Л Д И:

1. “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни 8, 9, 10-моддалари иккинчи қисмининг Савдо-саноат палатасига оид нормаларига қуйидаги мазмунда шарҳ берилсин:

Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси ва унинг ҳудудий бошқармалари – палата аъзоларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволари (аризалар) бўйича “...кўрсатилган шахсларнинг талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилган тақдирда, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилади” деган нормани, давлат божи ариза қайси шахсларнинг манфаатларини кўзлаб тақдим этилган бўлса, шу шахслардан даъво талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган қисмига мутаносиб равишда ундирилади, деб тушуниш лозим.

2. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига “Давлат божи тўғрисида”ги Қонунни янада такомиллаштириш масаласини кўриб чиқиш тавсия этилсин.

3. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг ушбу қарори “Халқ сўзи” газетаси, “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси ва Конституциявий суднинг расмий веб-сайтида эълон қилинсин.

4. Мазкур қарор қатъий, унинг устидан шикоят қилиниши мумкин эмас ва у расмий эълон қилинган кундан эътиборан кучга киради.

Тошкент ш.,
2025 йил 31 январь,
КСҚ–2-сон

Ўзбекистон Республикаси
Конституциявий суди